

# מערך למנחה – בית מדרש

## בין תיקון לתקנון

### יעדים

#### 1. סוגיות מרכזיות לבית המדרש:

- האם תקנון מקדם דיאלוג?
- ההזדמנות לנטוע שמים בתקנון.
- מה מנחה אותנו כמחנכים בניסוח תקנון, בתיווך התקנון ובאכיפתו?

#### 2. שדות חינוכיים שניתן לקדם באמצעות בית המדרש:

- שמים
- דיאלוג
- תיקון הלב
- מזעור מאפיינים מוסדיים
- ייצוג שלמות הורים (מקום ההורים מול התקנון).

#### 3. ההישג הנדרש:

- א. הצוות יכיר בהזדמנויות החינוכיות שמאפשר התקנון: קמ"ח<sup>1</sup> שמיים – קידום בשיפוט המוסרי.
- ב. הצוות יגבש מתווה לניסוח התקנון: רוח התקנון, עשה ואל תעשה בכתיבת תקנון ואמירה ייחודית שלנו בתקנון.

## מתווה בית המדרש [הצעה]

### טריגר פתיחה

**סבב:** שתפו בחוק שאתם באמת מאמינים שחשוב לשמור...

---

<sup>1</sup> קדושה, מוסר וחוק – דרך כפר מאמינה כי על ידי התייחסות ונגיעה ברמות השונות של המוסר נוכל לחנך לשיפוט מוסרי. לכן, בנייתו איורע אקטואלי או בשיחה אישית בעקבות הפרת סדר משמעותית נתייחס תמיד ל-3 רמות של ההפרה, חוק – מהו החוק שהופר? מוסר – מה המשמעות המוסרית של ההפרה? קדושה – מודעות לכבוד האדם שנפגע בעקבות ההפרה

אז: דף תמרורים: מה המסר ומה המוסר (הערך) שעליו מגן התמרור?

מצ"ב קובץ +כתבה

**למנחה:** ניתן לפתח את לוח התמרורים ליותר מטריגר, ולהשתמש בו כסוג של מקור סביב השאלות:

איזה סוגי תמרורים יש? האם התקנון שלנו גם מורכב מסוגים שונים של חוקים: תמרורי הוריה, תמרורי איסורים והגבלות, תמרורי מודיעין, תמרורי זכות קדימה, תמרורים שמסומנים על הדרך ותמרורי תחבורה ציבורית לדרך מיוחדת?

מה ההשפעה של הצבעים? למה יש תמרורים שאנחנו לא מכירים? על מה זה מעיד? מה ההשלכות של זה? מתי משנים תמרור? מתי מורידים/ מוסיפים תמרור?

## חלק א' לימוד מקורות

### מקור 1

**חלק א': קריאת שמות כ"ב, 16-1: עשרת הדברות במעמד הר סיני.**

**למנחה:** אחרי יציאת מצרים וקריעת ים סוף, מקבל עם ישראל חוקה (העם רק יצא ממצב עבדות ונמצא במצב הישרדותי מובהק...). מעניין לבחון מה אפשר ללמוד מהאווירה בה ניתנו הדיברות, הזמן, הסיטואציה וההקשר, הניסוח, הדובר/ים, התפאורה והמטרות.

### **שאלות ורעיונות לדיון**

1. איזו הרגשה מתעוררת בעקבות קריאת/שמיעת החוזה של 10 הדברות? אוירה מרתיעה או רותמת?
2. מה הסגנון ואופי הניסוח?
- למנחה:** 10 הדברות נפתחים באמירה ברורה מטעם האל: "אנוכי ה' אלוהיך, אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים..." ניסיון לעשות סדר, להבהיר מי הדובר/מקור הסמכות ומה הקשר בינו לבין העם.  
\* האם ציון ההקשר והתזמון נועד להגביר מחויבות ותלות או לרכך ולהמחיש את עומק המחויבות והקשר?  
\* יש מעבר בלתי מורגש) בין האל המדבר לעם בפס' 5-1 בגוף ראשון יחיד להמשך הפסוקים בהם "גורם אחר" מדבר בשם האל. ממה זה נובע? מה אפשר ללמוד או לאמץ מזה?  
(אפשרות פתיחת תקנון ע"י דבר המנהל ומשם תיווך של אנשי צוות? דיבור בכמה קולות וטונים בתיווך התקנון)
3. האם יש לעם אפשרות לערער? האם יש דברים שהם גבול ברור שלא נתון לדיון? האם צריך להסביר מה הרציונאל של החוק או פשוט להורות אותו?
4. האם עשרת הדברות מגיעות אחרי תהליך עמוק של הכרות וקשר או ניתנות ישר כשמכירים? האם תקנון הוא מפגש היכרות? באיזה שלב חושפים תקנון?

## חלק ב': התמקדות בפס' האחרונים.

"יד. וְכָל-הָעָם רֹאִים אֶת-הַקּוֹלֶת וְאֶת-הַלְפִידִם, וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר, וְאֶת-הַהָר, עֹשֶׁן; וַיֵּרָא הָעָם וַיָּנֻעוּ, וַיַּעֲמִדוּ מֵרָחֹק טו. וַיֹּאמְרוּ, אֶל-מֹשֶׁה, דַּבֵּר-אֵתָה עִמָּנוּ, וְנִשְׁמָעָה; וְאַל-יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים, פֶּן-נָמוּת טז. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-הָעָם, אֶל-תִּירְאוּ, כִּי לִבְעֹבֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם, בָּא הָאֱלֹהִים; וּבְעֹבֹר, תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל-פְּנֵיכֶם--לְבַלְתִּי תִחְטְאוּ"

1. מהי האווירה? הרקע? התפאורה? (יראה? רוממות והתרגשות? פחד משתק?)
2. על מה מעידה תגובת העם? איפה זה פוגש אותם?
3. תגובתו של משה: "אל תראו, לבעבור נסות אתכם..." מהי הסיבה לחוקים? מהי מטרת החוק והתקנון?

"לִבְעֹבֹר נִסּוֹת": 2 משמעויות למילה נסות:

- א. נס מלשון הגבהה, התרוממות. נס = דגל שמרימים גבוה ("שאו ציונה נס ודגל...")
  - ב. נס מלשון ניסיון, בחינה ובדיקה.
- מה מטרת החוק/התקנון? לנסות, לבחון? לשמור על בטחון וכללי המוסד והמסגרת? או לרומם אותו להגביה ולהעלות אותו בדרגות הסולם השמימה...)
- \* ברור שבעקבות הגדרת והבנת המטרה תיגזר גם התגובה של המחנך למקרה של הפרת התקנון. מה נשאל את התלמיד: איך העזת לעשות ככה? איך הפרת את החוק?
- אז: אייכנה? איפה אתה מול הפרת הסדר והחוק? היית רוצה שיתנהגו ככה אלייך/לחבר שלך? איזה ערך נפגע? מה חשוב לך לשמר? לקדם ולשפר? (התייחסות ברמת קמ"ח)
4. מה יש בתקנון שלנו? יותר חוקים או יותר משפטים?

(חוק = חקוק על אבן, קו אדום ברור שהאדם נדרש רק לציית לו ולא להבין או לחקור. משפט = הוראה שאפשר לדבר עליה. לא לדבר על האם לעשות או לא לעשות. עושים בכל מקרה אבל יש בניסוח מקום שמעודד הבנה, הזדהות עם משמעות ההוראה והבנת הפשר).

5. האם יש הכוונה לשינוי בתקנון עם הגיל או תקנון שונה לקבוצות שונות? חוק שהופך עם השנים למשפט? חוק לאדם הפרטי וחוק קהילתי (כמו ברמות והסוגים השונים של חוקי התעבורה)?

העשרה:

### אפשר לחלק את 10 הדברות לפי:

\* כן/ לא

\* אדם/ אל – מקום/זמן

\* ניסוח על דרך החיוב/השלילה

### לאיזה מישור פונות הדברות- מחשבה/ דיבור/ מעשים

- הדברה הראשונה והאחרונה הן לא מעשיות, פונות למחשבה, לעולם הפנימי של האדם- בינו לבין עצמו. אחת אומרת מה כן ואחת מה לא.
- שתי דברות פונות לדיבור- לא תשא שם אלוהיך, לא תענה ברעך עד שקר. שאר הדברות פונות למעשים.

## מקור 2

חילי טרופר התקנון והקמ"ח

### שאלות לדיון

"לו יהיה שנדע להיזהר מהמקומות שחוסכים דיאלוג ועימות. שלא נתפתה למקום שקובע כללים חותכים, חד משמעיים וסופיים, ומתוך כך נחשוב שפתרנו את הבעיה מבלי להבין שיצרנו בעיה עמוקה יותר במקום אחר".

1. מתי החוק היבש והחד משמעי מקדם ופותר דברים ומתי זה יוצר לכם כמחנכים בעיות עמוקות יותר?

2. "יש דינמיקה מסוכנת של התכנסות לעבודה על פי קבוצת השוליים שמקשה עלינו, המובילה לעיסוק יתר בבניית גדרות על גבי גדרות ובניסוח חוקים על גבי חוקים כדי למנוע מאותה קבוצת שוליים "לבצע את זממה". ומה אמרנו בזה לתשעים האחוזים האחרים? האם בכלל אמרנו להם משהו? כאשר הם סיימו לקרוא, לשנן ולחתום על התקנון, האם הם למדו משהו חדש? האם הם מצאו שם משהו שקשור לחייהם באיזשהו אופן?"

עד כמה החוקים/ התקנון אצלנו נועד לרסן ועד כמה הוא נועד להצמיח?

## חלק ב' התחלה של חשיבה יישומית

בחלק זה ניתן לפתוח את תקנון הקהילה או לגבש מתווה לכתיבת תקנון.

### נק' כלליות בכתיבת תקנון:

\* הניסוח הערכי של התקנון ואופן התיווך שלו הם מתכון להצלחה.

\* **חוקים נועדו להגן על ערכים.**

\* האם יש ערך מיוחד בקהילה שלנו?

\* האם יש חוק ייחודי בקהילה שלנו?

\* תקנון צריך להיות צמוד למסמך ערכים, לחזון.

\* האם יש בתקנון גם מה אסור וגם מה מותר וצריך לעשות?

\* התייחסות לקמ"ח בכל חלק בתקנון- ערך, ציפייה, ואיסור.

## סיכום

על התקנון לשקף את ערכיה וחזונה של הקהילה החינוכית. על כן, טרם כתיבתו על הצוות המחנך לגבש מתווה לניסוחו- רוח התקנון, עשה ואל תעשה בכתובת תקנון ואמירה ייחודית שלנו בתקנון.

בכוחו של התקנון להיות לא רק אוסף חוקים אותם יש לקיים אלא בעיקר, להוות הזדמנות חינוכיות בקיום שיח המקדם את ערכי השיפוט המוסרי של החניכים.